

SAYI

Üç, iki'nin aşılması, yeni bir ögenin eklenmesidir.⁵¹ İki ise her açıdan, bir'in, tek olanın bölünmesiyle ortaya çıkan bir kutupluluğun sembolüdür. Bu kutuplar iyi-kötü/kadm-erkek/yaşam-ölüm karşıtlıklarım içerebilir....

İki'ye eklenen üçüncü öge ile ilk iki ögeden farklı bir oluşuma geçilir. İkili zıtlıklar arasındaki çelişki ve çatışma çözülmüş olur. 'Tez' ve 'antitez' arasındaki gerilimden bir 'sentez' üretilmiştir. Üç, "önceki ikiliği geçersiz kılmayan fakat daha çok onu alt eden bir bütünleşmeye" götürür (Schimmel 1997). Üç, ikiye yeni bir ögenin eklenmesi, bir doğumdur; anne-baba ikilisinden çıkan çocuktur. Masalarda çocuk kahraman çoğunlukla üçüncü çocuktur. Zira çocuk aile içinde ana-baba ikilisinden sonra her zaman üçüncü ögedir; üç sayısı çocuk ile özdeşdir (Bettelheim 1979). İki, çift sayı olarak di-şil'e atıfta bulunurken, üç, 'bir' gibi tekildir ve eril nitelik taşır. Dolayısıyla iki, doğanın ve annenin; bir ve üç ise bilincin, tinin ve baba ile oğulun sayılarıdır. Geometrik olarak en basit kendi içine kapalı şekil olan 'üçgen'in üç köşesi vardır. Üçgenin kapanıklığı, aynı zamanda kendine yeterliliğinin de göstergesidir (Cirlot 1971, Biedermann 1989). Ancak üç'te, eksiklik ve kararsızlığa atıf görenler de vardır (Johnson 1992). Bir ve aynı şeyin farklı yorumları, yorumlayanların konum, duruş ve kurgularının yansımasıdır.

'Dört' ise iki gibi dişil bir sayıdır; yeryüzünü karşılar. Ancak dördün anlam vurgusu, iki gibi kutupsallık üzerinde değil, birbirinden ayrı olan öğelerin birlikte oluş düzeninde, örgütlenmesindedir. Aynı zamanda insanın yeryüzündeki konumuna ve doğal sınırlılığı içindeki bütünlüğüne de işaret eder: Çoğu inanışta yeryüzü dörtgen/ dikdörtgen biçimindedir. İnsanın merkezinde olduğu dünyanın, dört ana rüzgârı doğuran dört yönü vardır.⁵² Altayların kuzeyindeki Tele-ütler, dünyayı dört gök öküzün taşıdığına inanırlardı (Biedermann 1989, Cirlot 1971, Durbilmez 2009, Schimmel 1997).

Üç, ikinin taşıdığı ayırım ve zıtlık anlamının ötesindedir. "Çok eski zamanlardan beri düşünürler Bir'in çokluktaki açılımını özellikle Üç'e göre açıklamaya çalışmışlardır. Lao-tzu şöyle der: 'Tao birliği üretir, birlik ikiliği üretir, ikilik üçlüğü üretir ve üçlü bütün nesnelere üretir.' Aynı şekilde Pisagorcular nitelendirilemez birliğin âlemi yaratmak için iki zıt güce bölündüğünü ve sonra da hayatı meydana getirmek için üçtebirliğe (*triunity*) bölündüğünü varsayarlar. Üç'ü Teslis'te bütünleşmiş gören Dante için üç aşk ilkesini, yeni bireşimli gücü ifşa etti... Teslis kavramı dinler tarihindeki genel temayüllere mükemmel bir şekilde

uygundur... Üçlüler, İslâm'ın mutlak monoteizminde bile kendi tarzlarında bulunur. İnancın izharının Şii biçimi ('Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed O'nun elçisidir, Ali Allah'ın velisidir.')... Bazı aşırı Şia grupları Hz. Muhammed, Hz. Ali ve İranlı Sel-man el-Farisi'yi bile başka bir üçlü olarak bir araya getirirler... Felsefe ve psikolojide üç, sınıflandırma sayısı olarak hizmet eder; zaman, mekân ve bunları birbirine bağlayan nedensellik... Bazı ifadelerin üç katlı tekrarı hem din hem de büyü ayinlerinde merkezi rol oynar... Hayır dua ve lanet verimli olması için üç kere söylenir" (Schimmel 1997: 65-83).

"Dört, âlemde ilk bilinen düzenle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır ve böylelikle sabit suretler içindeki tezahürlerin şaşırtıcı çokluğunu düzenleyerek tabiattan medeniyete dönüşüme işaret eder... Kitabı Mukaddese ait gelenekte Dört'ün dört yönle olan ilişkisi, Tanrı'nın bütün âleme uzanan gücünü temsil eder manada 4 melek veya çocuk melek (*cherubim*) ile ifade edilir... Dört kenarlı biçimlerin, özellikle karenin mükemmel ve kendine yeterli olduğu düşünülürdü... sadece mekânsal düzenin bir sayısı değil, dünyevi düzenin de bir sayısıdır... Dört ana yönüyle birlikte manevi düzenin imgesi olan Mandala, Jung'a âleme genel teslisçi yaklaşımı aşmaya çalışan düzenleyici gücün ideal bir sembolü olarak gözükte" (Schimmel 1997: 91-109).

'Yüz kırk', on dört'ün katıdır. "Yüksek sayılar çoğu kere bölenleriyle bağlantılı olarak daha derin bir mana kazanırlar... Sayıların bir kısmı ay çevrimi ile olan bağlantılarıyla önem kazanmıştır... Önemli kameri sayılar arasında 14 özellikle ilginçtir, çünkü şişen ayın bir dolunay olarak mükemmelliğe ulaşması 14 gün alır... Kameri sembolizmin önemli rol oynadığı bir din olan İslam'da 14'ün özel bir yer işgal etmesi gerektiği tabii bir husustur... On dört sadece kameri konakların ve Arap alfabesinin harflerinin sayısı olan 28'in yarısı değil, insan elinin 14 kısmında ve omurganın aşağı ve yukarı parçalarından her birindeki 14 omurda da yansır... Hurufiler harf ve sayı mistisizmini insan yüzü ve bedeninin parçalarıyla birleştirdiler, mesela yed (el) ve vech (yüz) kelimelerinin her ikisinin de 14 sayısal değerine sahip olduğunu gösterdiler. Bu tür spekülasyonlar Peygamber Muhammed'e uygulanmasaydı şaşırtıcı olacaktı. Gerçekten onun isimlerinden biri olan Taha 14 sayısal değerine sahiptir ve onun dolunay gibi ışınlar saçarak, mükemmel ruhani ve cismani güzelliğiyle bu âlemi aydınlatmak için karanlık gecede ortaya çıkmasına da işaret eder" (Schimmel 1997: 217-9)...

Mistik yaşantının ifadesinin zorluğu, tek bir öznde 'Bir'de yaşanılanın, ikili özne-nesne gerilimine aktarılamamasındadır:

"Bir, asli Bir'in, bir ikincisiz tanrının, iki kutba ayrılmamış varoluşun sembolü oldu. O, ilişkiyi, tamlığı ve birliği içine alır ve bizatihi bulunur, fakat bütün yaratılmış mahlukatın arkasında durur. Bununla birlikte gerçek birlik tasavvur edilemez, çünkü bir şahıs onun hakkında düşünür düşünmez bir ikilik ortaya çıkar: gözlemci ve gözlenen... Bu sebepten mistikler, tezahürlerin ötesinde nihai birliğe, deus revelatussun (ifşa olan Tanrı) ötesinde deus absconditus'a (gizlenen Tanrı) yaklaşmaya çalışmışlardır ve olumsuzlamaları kullanarak Upanişadlardaki gibi neti neti den (değil değil) veya Kabaladaki gibi Ein sof dan (kelimesi kelimesine 'sonu olmayan') bahsetmişlerdir ki sonra kendini tezahürlerin alçalan tabakalarında ifşa eder. İslam'da bu sorun ciddi müminler için bu şekilde kendini ortaya koyar: Bir insan gerçekten en büyük günah olan şirk'i işlemeden, yani Bir'e bir şeyi ortak etmeden inancın dışı vurumu olan 'Allah'tan başka tanrı yoktur' kelimelerini söyleyebilir mi? En radikal sufiler fikirlerini, arayıcının Tanrı'da tamamen yok olmasından sonra ancak, Tanrı'nın Kendisi, Kendi ağzından Kendi birliğini ifade eder, şeklinde dile getirmişlerdir" (Schimmel 1997: 48).

Tüm kültürlerin mistikleri, 'Bir'in, yaşayan özne ile yaşanılan nesneye bölünmesi yoluyla söze dökülmesinin olanaksızlığında birleşirler (Huxley 1996):

- *"O'nun Dost olmadığı birisine Dostu nasıl anlatabilirim?" (C. Rûmi)*
- *"Tanrı hakkında niye lafazanlık ediyorsun? O'nun hakkında ne söylersen söyle hakikatla alakası yoktur." (Eckhardt)*
- *"Güzelliğin tecrübesi saftır, kendini göstermiştir, eşit derecede haz ve bilinçten müteşekkildir, herhangi bir başka algının karışmasından uzaktır, mistik tecrübenin gerçek ikiz kardeşidir ve onun gerçek hayatı aşırı hissî meraktır... Buna, ancak aynen Tanrının formunun kendisi vasıtasıyla tanındığı haz olması gibi, özdeşlik hâlinde güç yetirenler sahip olabilir." (Visvanatha)*

Kaynak: Saydam, M.B., *Deli Dumrul'un Bilinci, "Türk-İslam Ruhu" Üzerine Bir Kültür Psikolojisi Denemesi, Genişletilmiş İkinci Basım Metis Yayınları, İstanbul, 2011*